

Egil Harald Grude:

Gamle kjøpmannsgårder med nytt innhold

Museumsprosjektet Nedre Strandgate 17 og 19

Stavanger Museum har i de siste tiår i økende grad drevet sin publikumsvirkosomhet i samspill mellom aktivitetene i museets hovedbygning i Muségt. 16 og en rekke såkalte eksterne aktiviteter: Ledaal, Breidablikk, Hermetikkmuseet i Øvre Strandgate og de to museumsfartøylene «Anna» af Sand og «Wyvern».

I 1985 har vi føyet en ny ekstern aktivitet til vår virksomhet. Det gjelder de kombinerte bolig- og sjøhusanleggene i Nedre Strandgate 17 og 19.

Nedre Strandgate 17 og 19 består av fire bygninger, to våningshus og to tilliggende sjøhus samt terrassehager i skråningen mellom Øvre og Nedre Strandgate. Husene ble bygget sist på 1700- og først på 1800-tallet. Disse kjøpmannsgårdene har hatt en viktig funksjon i byen. Her har kjente Stavanger-firmaer som P.V. Rosenkilde, Boye Petersen, J.A. Køhler & Co. og Groom & Søn drevet med sildesalting og sildehandel, hummerhandel, alminnelig handelsvirksomhet og skipsrederi fra sjøhus, kontorer og kramboder.

I stuer og terrassehager som framheves

som noe av det mest interessante i norsk hagetradisjon, samlet de sine mange innen- og utenbys forbindelser til festlig lag alt etter årstid og værslag.

Nedre Strandgate 17 og 19 og strøket omkring spilte i det hele tatt en viktig rolle i Stavangers sosiale og økonomiske liv. Her ved Vågen holdt det driftige borgerskap til i byens viktigste og største ekspansjonsperiode, de gyldne årene fra 1820 fram til ca. 1880.

Nedre Strandgate 17 og 19 er som de eneste gjenværende fullt intakte kjøpmannsgårdsanlegg i byen, kulturelt arvegods på linje med Stavangers fremste kulturminner, Domkirken, Kongsgård, Ledaal, Skagen 18, Breidablikk og «Gamle Stavanger».

Bevaringen av disse typiske bolig- og sjøhusanleggene fyller to hovedformål. De har som nevnt en høy egenverdi. Dessuten tilhører de det såkalte Rosenkildeskvartalet - er med på å komplettere og fullende «Gamle Stavanger» og knytte en forbindelse mellom byens sentrum, «Gamle Stavanger» samt Bjergsted og de mange kulturelle aktiviteter der ute.

Stavanger Museum kom inn i diskusjonen omkring utnyttelsen av Nedre

Strandgate 17 og 19 sist på 1970-tallet. Museet nedsatte en arbeidsgruppe som la fram et forslag til museal bruk av bygningene. Gruppen pekte særlig på at de to avdelingene Sjøfartsmuseet og Kulturhistorisk avdeling hadde bruk for helt eller delvis nye utstillingslokaler og at det her også kunne bli plass for et påtenkt handelsmuseum.

Dette forslaget ble oversendt Stavanger formannskap, og i følgeskrivet påpekte museets direktør at en eventuell museal bruk kunne kombineres med annen virksomhet f.eks. ved at Stavanger Sømandsforening fikk muligheter for å

innrede nye lokaler i Nedre Strandgate 17 og 19.

Forslaget fikk støtte i museets styrende organer, i byens administrasjon og blant politikerne. Nedre Strandgate 17 og 19 skulle brukes av Stavanger Museum som utstillingslokaler for Sjøfartsmuseet og Kulturhistorisk avdeling inklusive Handelsmuseet. Dessuten skulle Stavanger Sømandsforening få tilhold i bygget.

Gjennom en overenskomst med Stavanger kommune som eier bygningene, har det lyktes å komme fram til en avtale for finansiering av anleggsutgiftene hvor eier har tatt på seg hovedrestaureringen

Nedre Strandgate 17 og 19 sett fra sjøsiden.

Foto: Terje Storhaug.

The Nedre Strandgate 17 og 19. Until the early 20th century the warehouses in the foreground had direct access to the sea.

mens museet har betalt de museale innredningsarbeider og utstillingene. Dette betyr at Stavanger kommunes innsats til fordel for Stavanger Museum kan settes til omlag kr. 3.500.000,-. Museets utgifter ligger på omlag kr. 3.600.000,-. Disse midlene har museet i sin helhet søkt dekket ved offentlige tilskudd og private gaver. Våren 1985 hadde tilskuddene kommet opp i ca. kr. 3 000 000 fordelt med ca. kr. 1 500 000 på offentlige tilskudd - Norsk Kulturfond og Rogaland fylkeskommune - og kr. 1 500 000 som private gaver fra byens rederinæring, bankvesen, industri- og handelsnæring. Gaver til prosjektet er etter vedtak i Stavanger ligningsnemnd gitt skattefritak etter skattelovens paragraf 44, femte ledd.

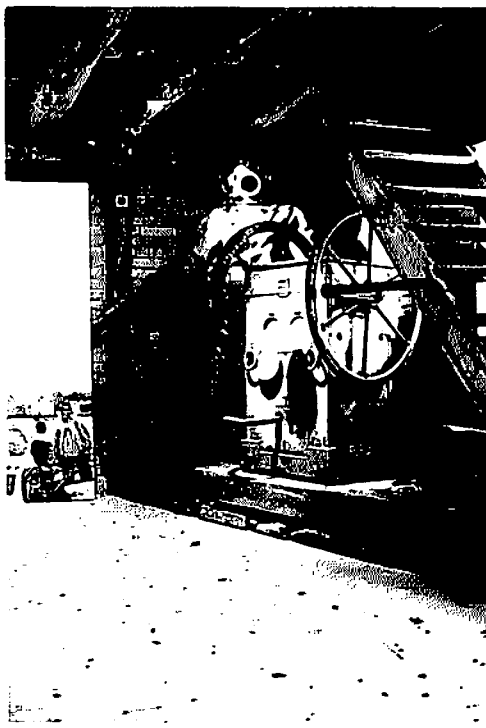
Sjøfartsmuseet har bygget sine utstillinger opp omkring to hovedelementer: en miljødel og en sjøfartshistorisk.

Miljødelen består av kontoret til det tradisjonsrike nå nedlagte Monsen-rederiet som er innredet i 2. etasje i våningshuset i Nedre Strandgate 19 og Erik Berentsen & Co's seiloft i toppetasjen i sjøhuset i Nedre Strandgate 19.

Sjøfartsmuseet disponerer ellers fire rom: to på ca. 170 m² og to på ca. 100 m² for faste og skiftende utstillinger. Tre av rommene er brukt til faste utstillinger mens det fjerde er avsatt til skiftende utstillinger. De faste utstillingene er bygget opp omkring tre hovedtema vedrørende Stavanger: Sildebyen 1800 - 1875, havne- og skipsfartsbyen og til sist skipsbyggingsbyen.

De første tema: Sildebyen 1800 - 1875

belyser de mange aktiviteter og den store framgang og de mange forandringer de rike sildefiskeriene på 1800-tallet førte med seg. Vi går på besøk i sjøhus og på havn. Publikum får innblikk i sildefiske,

Sjøfartsmuseets utstillinger gir et overblikk over Stavangers maritime historie. Her ser vi et glimt fra den delen av utstillingene som forteller om utbyggingen av Stavanger havn. Utstillingene er utformet og produsert i samarbeide mellom utstillingsdesigner O. Gunnar Rasmussen og museets faste personale.

Foto: Terje Storhaug.

The Maritime Museums exhibitions give an outline of Stavangers maritime history. The photo shows a glimpse from the Stavanger harbour development theme. The exhibitions are planned and produced in cooperation between the designer O. Gunnar Rasmussen and the museum staff.

sildesalting og sildeeksport og et møte med de første dampskipene som gikk i trafikk på byen.

Det andre tema: Havne- og skipsfartsbyen er todelt. Det viser for det første hvordan Stavangers havnebilde har forandret seg fra slutten av 1800-tallet fram til i dag. Publikum får et innblikk i utbyggingen av havnen, oppbygging av og endringer i dampskipsrutenettet fra de første spredte rutene på fjordene og kysten til et vidgrenet rutenett som ga byens og distriktets næringsliv gode forbindelser såvel lokalt og nasjonalt som over Nordsjøen og på de stor verdenshavene.

Vi får også innblikk i de siste års utvikling hvor moderne ferger og lastefartøy har avløst de tradisjonelle skip, hvordan havn og skip har fått konkurranse fra tog, bil og fly og hvordan de mange aktiviteter knyttet til oljevirksomheten i Nordsjøen har endret og gitt havnebildet et nytt særpreg.

Den andre hoveddel av dette temaet viser Stavangerflåtens utvikling fra seilskipenes storhetstid på slutten av forrige århundre, gjennom oppbyggingen av en dampskipsflåte som bl.a. gikk i trelast- og fruktfart fram til dagens moderne skip som for det meste er knyttet til forsynings- og hjelpetjenester for oljeindustrien samt olje- og gasstankfart.

Det tredje tema: Skipsbyggingsbyen viser trekk fra virksomheten ved de mange verftene i byen og distriktet i eldre og nyere tid. Vi trekker fram seilskipsverftene i havnen og inne i Ryfylke. Vi ser på Stavanger Støberi & Dok som var byens store verft i dampskipsperioden.

Interiør fra Handelsmuseet i Nedre Strandgate 19.
Foto: Terje Storhaug.

From the old general store in Nedre Strandgate 19.

Og fra moderne tid trekker vi særlig fram Rosenberg Mek. Verksteds bygging av olje- og gasstankere og bygging av de store dekkene for oljeplattformene i Nordsjøen sammen med Norwegian Contractors virksomhet i Hinnavågen og Gandsfjorden.

Kulturhistorisk avdeling har innredet en leilighet i Nedre Strandgate 17 med møbler fra forskjellige stilperioder. Møblene skriver seg fra høyst ulike kilder, men en del av dem skriver seg fra hjemmet til skipsreder Mons Gabriel Monsen

hvis kontor befinner seg rett over gangen. Bortsett fra innsettingen av heisen som medførte at innerveggen i soveværelset måtte flyttes ca 25 cm. er rommene med sitt fremragende listverk intakte. Det er hevet over tvil at snekkeren har vært knyttet til håndverksmiljøet i Bergen. Rommenes tapeter er kopier etter originale fra 1890-årene.

I 1. etasje i Nedre Strandgate 19 har en komite oppnevnt av Stavanger Handelsforening, Stavanger kommune og Stavanger Museum innredet en liten butikk for kolonial og skipshandel med tilhørende kontor og lagerrom. Den illustrerer kontor- og butikkmiljø på Stranden ca. 1900.

Innenfor rederikontoret i 2. etasje i nr. 19 skal kommunen innrede et minnerom for filosofen Henrik Steffens som ble født her 1773.

Til sammen gir den varierte utnyttelsen av Nedre Strandgate 17 og 19 muligheter for et mangfoldig publikumstilbud. Stavanger Museums personale ser fram til denne oppgaven med spenning og glede og håper på arbeidsvilkår som vil gjøre det mulig å fylle den.

Summary:

Old merchant's houses with a new function.

Public services at Stavanger Museum have become increasingly decentralized over the recent decades, with a number of external activities gradually added to the central exhibition area in the museum's main building at Musegt. 16: The Ledaal mansion, Breidablikk, the Canning Museum at Øvre Strandgate and the two museum ships «Anna af Sand» and «Wyvern».

This year still another external activity has been included, the combined warehouses and merchant's living area in Nedre Strandgate 17 and 19.

The houses were constructed from late 1700 to early 1800.

Nedre Strandgate 17 and 19 have played an important part in Stavanger's social and economic life. Here, along Vågen, the enterprising middle classes reigned during one of the most expansive periods in the history of Stavanger, the golden era from 1810 till ca. 1880.

The entire area consists of four buildings, two living quarters and two adjacent warehouses bordering on terraced gardens in the slope between Øvre and Nedre Strandgate.

These two remaining fully intact merchant's houses deserve to be treasured among our foremost items of cultural heritage, along with the Cathedral, Kongsgård, Ledaal, Skagen 18, Breidablikk and Old Stavanger, and are now preserved.

In recent years the merchant's houses have been restored and converted into a new museum containing the Stavanger Maritime Museum's galleries including a shipowner's flat and office, a sail-loft and also an old general store.

*Author's address: Stavanger Museum
Musegt. 16,
N-4000 Stavanger*